

Բայց Ելից Գրոց նախադրութեան հետո զինակը՝ Ամենովկիթիս մը կը զնէ՝ ժամանակակից Մովսեսի, արգեօք թի զրի մը առածելութեամբ տարրեր անձնաւորութիւնն ենթադրելու է. բայց այս յայտնի է որ Ամենուսեան ցեղը կը վերջանայ Ամենովկիթիս Դ.ով, որ չունենալով արու զաւակ, Հարստութիւնը անցաւ այլ ցեղի, ինչպէս վերը յիշատակեցնեն, հետևարար Ամենովկիթիս Դ.էն վերջը՝ չկրնար ըլլալ Ամենովկիթիս մ'ալ, եթէ ոչ նոյն համարել նոյն ինքն Ամենովկիս չորրորդն:

Այդ, Այէ, Տէր ըլլաւով Եզիպտոսի գահուն և տեսնելով թերացոց կրօնական կոփւն ընդդէմ Արեգացաւաց, խոչեմութիւն համարեցաւ իր գահուն հաստատութեանը համար՝ թերացոց կողմը բռնել և աթոռը փոխադրել թերէ: Հոս կը պատշաճի մտցնել Ելից բացատրութիւնը, թէ. «Եկաց այլ թագաւոր որ ոչ զիտէր զենուկի» Ելք. Ա. 8. Այլ թագաւոր՝ ի հարկէ նշանակէ այլ Հարստութիւն այլ իշխանութիւն եզիպտական, վասն զի անկան միլ Հարստութիւնը, թիսն և տեղը անցաւ ԺԹ Հարստութիւնը.

Ոչ զիտէր, այսինքն է չճանչցաւ Յովսեփայ իշխանութիւնը, Արդարն, նաի չենք զիտէր թէ Յովսէփ որբան ժամանակ մեաց իր իշխանութեանը մէջ, բայց հաւանական է թէ իշխալով միլ Հարստութիւնը, կը դադրէր նաև իշխանութիւն Յովսէփայ բաց իր ազգեցութիւնը, բնականարար, չէր գալրեր, մանաւանդ Արեգի արցունիաց և ցուրմերը ցըշանակին մէջ որ միաստուածութեան կողմանկից էին. և Արեգացի ցուրմերը խիստ զօրաւոր էին. վասն զի երր Յովսէփ ստացաւ բոլոր Եզիպտոս Փարաւոնի՝ ազատ մեաց Արեգ բաղարը ինչպէս Ծննդոց վկայութենէն յայտնի է «Եւ եղե երկիրն Փարաւոնի և զժողովուրին ծառայեցոյց իւր ի ստուկս, ի ծագաց սահմանացն Եզիպտոսի մինչև ի ծագ նորուն, բաց յերկրէ բրմացն զի ոչ ստացաւ զնոսա Յովսէփ, քանզի տալով տայր պարզես ցըմացն Փարաւոն, և ուտէին զպարգևն զոր տայր նոցա Փարաւոն, վասն այնորիկ ոչ վաճառեցին զիր-

կիրն իւրեանց», իշննդ. Խէ 20-23: Բայց որովհետև Ամենովկիս Դ. Արեգ բաղարի ցըմերը կը ճանչար, վասն զի զանոնց ընտրած էր իրը ցուրմ իր նոր ստեղծած կրօնին համար, հետևարար անոնց միայն կ'ընէր այս պարզեները. և միան կրօններու ցուրմերը իրը ստրուկ Փարաւոնի իշխանութեան սակը մնացին: Այս եղաւ շարժաթիթ որ թերացիները հանեց ընդդէմ Արեգացոց: Մինչեւ ասոնց տեսնելով թերացոց զօրանալը և նոր թագաւորը անոնց կողմը, կրթնեցան Յովսէփայ իրը իրենց խնամիի Կսանեթի պատճառաւ Եւ յիրաւի Յովսէփ՝ Հարստութիւնը փոխուելով, ինչած էր իր առաջի պաշտօնէն, սակայն մեաց իրը իշխան՝ և կրնար ունեցած ըլլալ ուրիշ պաշտօն մը նոր տէրութեանը մէջ. և իշխան մեռած. վասն զի մեռնելէ վերջը «Եղին զնա ի տապանի» իշննդ. Ծ. 25: Իրրւ Եզիպտոսի իշխան մը՝ չէր կրնար Յովսէփ խնդրել շնորհ մը թաղել տալու զինքը Քանանացոց երկիրը, ինչպէս խնդրեց նա իր հօրը ուկերաց համար: Եւ որքան որ թագուեցաւ Եզիպտոսց տապանին մէջ, բայց խնդրեց իր եղայրներէն շնորհը մը՝ որ իրը ելեն Եզիպտոսի իր ստկորները հետերին տանին, ինչպէս որ ըրաւ Մովսէս:

Հ. Խորէս Սրան

ԱՐԵՒԱԿԱՅԱՅՔ - SOLSTICES

⇒ * ⇒

Զմենուային արեւադարձը՝ ըստ Անանիա Շիրակացոյ ձմենային նահանջումը, մեզի պատեհ ասիթ կու տայ արեւակայից վրայ երկու խօսք ըսկելու:

Արեւակայ ըսկելով կը հասկըցուի, թէ բառին կազմութիւնն և թէ աստեղագիտական իմաստով, այն կէտը՝ նշանակեալ օրուան, ուր Արեւուն կեղմոնց հասնելով՝ իւր առերևոյթ շարժման ժամանակ դադար կ'առնու մի քանի օր, և այս դադարումէս վերջը՝ կը սկսի իր առաջուան ունեցած

շարժման հակառակ ուղղութեամբ ընթացքը Տարւոյն մէջ երկու անգամ կը պատահի այս, ամառն ու ձմեռն:

1918 տարւոյն մէջ ամառնային արևակայն պատահեցաւ 21 Յունիսի Փ. 7. Վ. 56 զինի միջօրէի, Պոլսական Եւրոպական միջին ժամացոյցի. իսկ ձմեռնայինը 21 դեկտեմբերի Փ. 5. Վ. 38, նոյնական կէս օրէն վերջը Այս եղանակներուս Արևուն ետ դառնալը՝ նոյն կէտերուն մէջ գտնուած կենանակերպերուն անուամբ կը յորջորջի՝ Արևադարձ խեցեսնի ամառուան համար, և Արևադարձ Այժեղիք ձմեռուան համար: Բայց զիտելու կէտն այս է, թէ մինչեւ որ արևակայ չըլլայ՝ արեւադարձ չկրնար ըլլալ: Ուրեմն ինչ է պատճառը, որ Արեւագակը երբեմն իր ընթացը կ'երագէ, երբեմն կը դանդաղնէ, և կամ կանգ կ'առնու, ու այս վերջին պահուս արևակայ կ'ըլլայ:

Այսկայն այս պատճառներու վրայ խօսելին առաջ՝ ակնարկ մը տանց Լուսինեանի, նորայրի, և Քաջունոյ բառարանաց մէջ Գաղղիրէն Solstice բառին զիմացը յատկացուցած հայ բառերուն, որոնց վրայ ապա մեր խորհրդածութիւնները ընենք տեսնելու համար թէ մեր նախնից՝ այս նշանակած բառերը ինչ իմաստով գործածած են:

SOLSTICE - ԲԱՌԱԿՐԱՆԱՑ ՄԵջ

Եթէ ուզենանց երոպական զիտական բառի մը զիմացը՝ մեր նախնեաց մէջ գործածուած համապատասխան բառը գտնել, պէտք ենք զիտական բառարանաց դիմել:

Solstice բառին զիմացը կը գտնենք՝

« ՀՈՒՍԻՒՆԵԱՆ » Ի ՄԵՋ.

Արևակայր, յեղյեղակ:

ՆՈՐԱՅՅԻ.

Փոփոխութիւն, յեղյեղութիւն, յեղյեղական, Ա. արևակացութիւն, արևակայր.

Solstice d'hiver – Ձմերական, ձմերային, փոփոխմունք.

Solstice d'été – Փոփոխմունք ամառայնոյ, ամառնային:

ԵՒ ՔԱԶՈՒՆԻՒԹԻՒՆԻ.

Solstice. իտ. Solstizio. լտ. Solstitium (ի բառից Sol – արեգակն, stare – կալ). Եեղյեղակ. յեղյեղութիւն, յեղութիւն, փոփոխութիւն, նահանջութիւն կամ նհանջութիւն, և բայ յետնոց Արևադարձ, Արևակայրութիւն, տճ. թահվշէ շեմս:

Յետ բացատրելու հեղինակը Solstice բառին աստեղաբաշխական իմաստը կը սկսի խօսիլ շրջանակներու վրայ նոյն բառին տակ. այսպէս, « Երջանակը զուգահեռազանց հասարակածրի, ընդ որս անցանէ արեգակն ի յեղյեղակն, կոչին շրջանակ յեղյեղից (Tropiques)... Են կրկին յեղյեղակը ի ապրուջ, յեղյեղակ ամարայնոյ (Solstice d'été) և յեղյեղակ ձմերայնոյ (Solstice d'hiver) կամ Փոփոխմունք, Յեղմունք ամառնային և ձմեռնային: Առաջինն պատահէ ի 20 կամ 21 աւուրս Յունիսի ըստ նոր տոմարի, յորժամ հասանէ արեգակն ի յեղյեղակն կամ յարեւադարձ խեցգետնոյ (Tropique de Cancer) ի հիւսիսային կիսագնտի: Եւ պատահէ ձմեռնային յեղյեղակն ի 20 կամ ի 21 Ֆեկտեմբերի յորժամ հասանէ ի յեղյեղակն կամ յարեւադարձն այծեղջեր (Tropique Capricorne) ի հարաւային կիսագնտի:

Այս վերոյիշեալ վկայութիւններէն կը տեսնուի թէ Նորայրը փոփոխութիւն բառին հակամէտ է, իսկ Քաջունին աւելի Յեղյեղակ բառին:

Նոր շինուած բառերն նկատմամբ Solstice բառին են Արևակայր, Արևակայրին, Արևակացութիւն որոնք կազմուած են լատիներէն Sol-Արև և stare կենալ բառերէն. մինչդեռ Յունական թրուոյ, թրուոկօս յառաջ եկած է թրեւուն բայէն որ դասեալ կը նշանակէ, ուսկից հայերէնը է Արևադարձ:

Անցնինց հիմա մեր նախնեաց բառերուն, և աւելի ճիշդ ճանչնալու համար մեր նախնեաց բառերուն բուն իմաստը

կը դիմեմ Հայկազեան բառարանի ուր սոյն բառերն զործածող հեղինակներու վկայութիւնները յառաջ թիրած կը գտնենք:

Նախնեաց բառերն են յեղյեղակ, յեղյեղում, յեղյեղումն, նահանջումն, նհանջումն, փոփոխումն: Այս բառերուն վրայ Հայկազեանի մէջ զրուած կը գտնենք այսպէս:

ԵԵՂՅԵՂՅՈՒՄՆ.

Եղանակ տարւոյ. Արևադարձ. որպէս յն. քրոպէ «Մօս ի յեղյեղակն ամարայնոյ և ձմերայնոյ»: Փիլ. լե. Բ. Հե:

ԵԵՂՅԵՂՅՈՒՄՆ.

Քրոպէ որ է յեղումն. իրու շրջան եղանակաց տարւոյ:

Արևադարձ. «Յեղյեղմունց արեգական զտարելուն յայտնի երկեցուցանէ զժամանակն»: Փիլ. լին. Գ. Ա:

«Արեգակն զեղյեղմունս ժամանակաց գործէ փոփոխելով յաստեղատունս»: Պիտ:

ԵԵՂՅՈՒՄՆ.

Եղանակ տարւոյ. Արևադարձ. շրջան լուսնի և քառորդի նոցա. «Զուգօրութիւնը և յեղմունը ամառնային և ձմեռնային»:

«Յեղմունը լուսնոյ եօթներեկօք լինի Փիլ. լին. Գ. Ա:

ՆԱՀԱՆՁՈՒՄՆ.

Նահանջ. նահանջելն, ին. և Արևադարձ. «Ոչ տեսանէք զնահանջմունս երկիցս ի տարւոյ և զուգաւորութիւնս հանգոյն նմին»: Շիր:

ՆՀԱՆՁԵԱԼ.

Այլ, կամ Ամիս, կամ Օր. «Միւս ևս այլ ամիս յաւելում ի վերայ երկոտասան ամսոյն, որ կոչի նհանջեալ. զի յայն ամս քանզի պակաս գտնանի. թիւր ընթացից լուսնի բան զթիւս արեգական, այս այսպէս կազմեցաւ, զի նհանջեալ ամօք լիցի»: Շիր. զատկ: «Չորս ամօք նհանջել եղանակացն երեսուն ամի ի նոյն կաշուցանէ զպատկեր աւուրն»: Տօնակ:

ՓՈՓՈԽՈՒՄՆ.

Տրոպէ, conversio, mutatio. Եղանակ տարւոյ. Արևադարձ. «Ի ժամանակի արդեանց արեգական փոփոխմանց»: Օր. Լ. 14:

«Յառաջ քան զձմերական փոփոխմունս»: Ես. քր. Ա:

Նախնեաց այս վեց բառերը, երեց դասկարգութեանց կրնանց բաժնել, ա. են որ թարգմանութեանց մէջ զործած են, բ. են որ ինքնազիր զրութեանց մէջ, և գ. են որ թէ ինքնազրութեան և թէ թարգմանութեան մէջ:

Ա. - Թարգմանութեանց մէջ զործածածներն են՝ Յեղյեղակ, յեղյեղումն, փոփոխումն և հեղինակներ են. Փիլոն, Եւսեբիոս. Ա. Գիրք:

Բ. - Ինքնազիր գրոց մէջ կը գտնուին Նահանջումն և Նհանջեալ, և հեղինակն է Անանիս Շիրակացի:

Գ. - Թէ ինքնազրութեան և թէ թարգմանութեան մէջ կը գտնուի Յեղյեղումն միայն և հեղինակներն են Փիլոն և Մովսէս Խորենացի:

Ցես այսպէս բաժնելու անցնինք մի առ մի բառերուն վրայ խորհրդածութիւնց ըննենց ճանչնալու համար թէ Նախնիք ինչ իմաստով գործածած են:

Շարունակելի

Հ. Խորեն Ա.

—————

Զկայ ինչ մի աւելի փոփոխական, աւելի տարամ հասարակաց կարծիքն, բայց որքան և մտացածին լինի, շատ յաճախ քան ինչ որ կարծուի՝ է անկեղծ, բանաւոր և արդար:

Բնաւ չխօսեն աւելի դիւրին է, քան սակաւ խօսելը. - Գեմպիս:

Ով որ աչքերով աւելի կը ծիծաղի քան շըրթունքերով, նա անկեղծ է. - Տօմմագոյ:

Վատթար կենծաւորն նա չէ որ կը շպարէ զախոր առաքինութեան ձեր տակ, այլ նա որ իր օգտին կը ծառայեցնէ զախոր, և չի վախեր ցոյց տալու զիմակի մը պէս, քօնարկելու աւելի պժակի ասմա մը, որ իրեն շահը կը ստիպէ զինքը ծածկելու: